

أسئلة وأجوبة عن شهر رمضان
للصغار، ولا يستغني عنها الكبار
پرسش‌ها و پاسخ‌هایی دربارهٔ ماه رمضان
برای کودکان که بزرگترها نیز از آن بی‌نیاز
نیستند

پرسش‌ها و پاسخ‌هایی درباره ماه رمضان برای
کودکان که بزرگترها نیز از آن بی‌نیاز نیستند

انجمن خدمت به محتوای اسلامی به زبان‌های گوناگون

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

ستایش از آن الله است که ماه رمضان را قرار داد و آن را
با فضائل بسیاری نسبت به دیگر ماه‌ها و روزها متمایز
ساخت، و درود و سلام بر محمد بن عبدالله، صلوات و سلام
الله بر او و خاندان و اصحابش باد؛ اما بعد:

این‌ها پرسش‌ها و پاسخ‌هایی درباره ماه رمضان برای
کودکان است که بزرگسالان نیز از آن بی‌نیاز نیستند. در آن
آنچه در قبال ماه مبارک رمضان واجب و مستحب و شایسته
است ذکر شده است، و مربی می‌تواند هر طور که مناسب
کودک و سن او است از آن انتخاب کند.

و صحابه کرام رضی الله عنهم فرزندان‌شان را در کودکی
به روزه گرفتن تشویق می‌کردند تا آنان را به این طاعت
عادت دهند.

در حدیثی از ربیع دختر معوذ بن عفرأ رضی الله عنها
آمده است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم در صبح
عاشورا کسانی را به روستاهای انصار که در اطراف مدینه
بودند، فرستاد تا به آن‌ها بگویند: «مَنْ كَانَ أَصْبَحَ صَائِمًا فَلْيَتِمَّ

صَوْمُهُ، وَمَنْ كَانَ أَصْبَحَ مُفْطِرًا فَلَيْتَمَ بَوَّيَّةَ يَوْمِهِ»، «هر کس که روزه بوده روزه‌اش را کامل کند، و کسی که چیزی خورده است، بقیه روزش را کامل کند»، پس ما بعد از آن روزه می‌گرفتیم و فرزندان خود را به روزمگرفتن تشویق می‌کردیم تا جایی که خداوند مقدر نموده بود، و به مسجد می‌رفتیم و برای آن‌ها عروسی پش می‌کردیم، هر گاه یکی از آن‌ها گریه می‌کرد و غذا می‌خواست آن عروسک را به او می‌دادیم تا وقت افطار فرا برسد. به روایت بخاری (۱۹۶۰) و مسلم (۱۱۳۶) و این لفظ مسلم است.

در این حدیث آمده است که برای آن‌ها از پشم رنگ شده اسباب بازی می‌ساختند، و اگر یکی از آن‌ها برای غذا گریه می‌کرد، آن اسباب بازی را به او می‌دادند تا با آن سرگرم شوند، تا زمان افطار فرا رسد؛ که خود تشویق و تمرینی برای کودکان در عبادت بود.

و باید توجه داشت که اگر کودک به نهایت خستگی رسید، نباید او را مجبور کرد که روزه را کامل کند؛ تا مبدا این امر باعث بیزاری او از عبادت شود، یا او را به دروغ‌گویی وادارد، یا منجر به بیماری او شود، زیرا کودک از اهل تکلیف نیست، بنابراین باید به این موضوع توجه داشت و در موضوع روزه گرفتن او سختگیری نکرد.

و از باب تکمیل فایده، مسائلی را ذکر کردیم که بزرگسالان باید بدانند و در حین آموزش کودکان از آن‌ها اجتناب شود، و در جای خود با علامت ((برای بزرگسالان)) به آن‌ها اشاره کرده‌ایم.

از الله خواهانیم که آن را سودمند بگرداند و بهدرگاه خود بپذیرد.

پرسش و پاسخ

ماه رمضان چیست؟

پاسخ: ماه رمضان بهترین ماه سال است. این ماه نهمین ماه از ماه‌های سال قمری بوده و روزه گرفتن آن یکی از ارکان پنجگانه اسلام است.

از ابن عمر رضی الله عنهما روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ» «اسلام بر پنج [رکن] بنا شده است: گواهی دادن به اینکه معبودی [به حق] جز الله نیست، و اینکه محمد فرستاده الله است، و برپا داشتن نماز، و دادن زکات، و حج، و روزه رمضان» (((به روایت بخاری (۸) و مسلم (۱۶)))).

آیا روزه ماه رمضان واجب است؟

پاسخ: بله، روزه ماه رمضان واجب بوده و یکی از ارکان اسلام است.

دلیل آن این سخن حق تعالی است که:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما واجب شده است همان‌گونه که بر کسانی که پیش از شما بودند [نیز] واجب شده بود؛ باشد که پرهیزگار شوید. [البقرة: ۱۸۳].

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ﴾

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ﴾

یعنی بر شما فرض شده است.

و این فرمودهٔ خدای متعال:

﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾

(پس هر یک از شما این ماه را دریابد، باید آن را روزه بگیرد) [البقرة: ۱۸۵].

روزه چیست؟

پاسخ: روزه یعنی انجام عبادت الله سبحانه و تعالی با دست نگه داشتن از خوردن و آشامیدن و سایر باطل‌کننده‌های روزه از طلوع فجر تا غروب خورشید به همراه نیت.

دلیل آن این سخن حق تعالی است که:

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾

(و بخورید و بیاشامید، تا رشته سپید صبح از رشته سیاه [شب] برای شما آشکار شود، سپس تا روزه را تا شب کامل کنید) [البقرة: ۱۸۷]

یعنی: و در تمام شب بخورید و بیاشامید، تا آنکه طلوع فجر صادق با سپیدی فجر و جدا شدن آن از سیاهی شب برای شما آشکار گردد، سپس روزه را با خودداری از باطل‌کننده‌های آن از طلوع فجر تا غروب خورشید کامل کنید.

فضائل ماه رمضان چیست؟

پاسخ: فضائل آن بسیارند، از جمله:

۱- این ماه، ماهی است که قرآن در آن نازل شده است؛ الله تعالی می‌فرماید:

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ﴾

(ماه رمضان، [ماهی] است که قرآن در آن نازل شده است؛ [کتابی] که راهنمای مردم است و دلایل آشکاری از هدایت [با خود دارد] و جداکننده [حق از باطل] است. پس هر یک از شما [که مُقیم و سالم است و] این ماه را دریابد، باید آن را روزه بدارد) [البقرة: ۱۸۵].

۲- درهای بهشت در آن گشوده می‌شود.

۳- در آن درهای دوزخ بسته می‌شود.

۴- در این ماه شیاطین به زنجیر کشیده می‌شوند و بسته می‌گردند، بنابراین نمی‌توانند همانند ماه‌های دیگر به فتنه‌انگیزی در میان مسلمانان بپردازند.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ فَتَحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وَغُلِقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ، وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ» «چون رمضان آید درهای بهشت گشوده می‌شود، و درهای دوزخ بسته می‌شود، و شیاطین به زنجیر کشیده می‌شوند» (۳۲) به روایت بخاری (۳۲۷۷) و مسلم (۱۰۷۹).

۵- شب قدر در این ماه قرار دارد که بهتر از هزار ماه است، برای کسی که با ایمان و برای کسب پاداش، شب آن را با عبادت زنده بدارد. خداوند متعال فرموده است:

﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾

(شب قدر، بهتر از هزار ماه است.) [القدر: ۳].

۶- الله عزوجل فریضه روزه که از بزرگترین عبادت‌هایی است که انسان به وسیله آن به خدا نزدیک می‌شود را مختص این ماه قرار داده است.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که گفت: شنیدم که رسول الله صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصَّيَّامَ، هُوَ لِي، وَأَنَا أَجْزِي بِهِ، فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَخُلْفَةٌ فَمِ الصَّائِمِ؛ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ» «الله عزوجل می‌فرماید: هر عمل فرزند آدم برای اوست مگر

روزه که برای من است و من پاداش آن را می‌دهم. قسم به آنکه جان محمد به دست اوست، بوی دهان روزمدار نزد الله از بوی مشک خوش‌تر است.» به روایت بخاری (۱۹۰۴) و مسلم (۱۱۵۱)

«لَخُلْفَةٌ فَمِ الصَّائِمِ» یعنی: تغییر بوی دهان او.

۷- هر کسی ماه رمضان را از روی ایمان و برای خدا روزه بگیرد و شب زنده‌داری کند، گناهان گذشته‌اش بخشیده می‌شوند.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» «هر کسی ماه رمضان را از روی ایمان و برای کسب پاداش آن روزه بگیرد، گناهان گذشته‌اش بخشیده می‌شوند». (۳۸) به روایت بخاری (۳۸) و مسلم (۷۶۰).

و به دلیل این حدیث که: «مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» «هر کسی ماه رمضان را از روی ایمان و برای کسب پاداش آن به نماز ایستد، گناهان گذشته‌اش بخشیده می‌شوند». به روایت بخاری (۳۷) و مسلم (۷۵۹).

«ایماناً» یعنی: از روی ایمان به الله و به اینکه این فرضی از جانب او سبحانه است.

«احتساباً» یعنی: درخواست پاداش و ثواب از الله تعالی، نه ریا و نه چیزی که با اخلاص منافات داشته باشد.

۸- [از فضائل آن اینست] که پاداش عمره در ماه رمضان، همانند پاداش یک حج است.

از ابن عباس رضی الله عنهما از پیامبر صلی الله علیه وسلم روایت است که فرمود: «عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً، أَوْ حَجَّةً مَعِيَ» «عمره در رمضان معادل حج است، یا حج با من» به روایت بخاری (۱۸۶۳) و مسلم (۱۲۵۶)

«حج را بجا می‌آورد» یعنی پاداش آن برابر با پاداش یک حج است.

۹- هر کس در آن روزهداری را افطار دهد، برای او مانند اجر او خواهد بود.

از زید بن خالد جُهَنی رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «مَنْ فَطَرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا» «هر کس روزهداری را افطار دهد، برای او مانند اجر روزهدار است، بدون اینکه از اجر روزهدار چیزی کم شود» به روایت ترمذی: (807)، و ابن ماجه: (1746).

۱۰- خداوند در هر شب آن عده‌ای را از آتش دوزخ رها می‌کند.

از جابر بن عبدالله رضی الله عنهما روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «إِنَّ لِلَّهِ عِنْدَ كُلِّ فِطْرِ عِتْقَاءَ وَذَلِكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ» «الله متعال در هر افطار آزادشدگانی دارد و این در همه‌ی شب‌هاست». به روایت ابن ماجه: (1643).

روزه گرفتن در ماه رمضان باعث بخشش گناهانی می‌شود که از رمضان گذشته تاکنون بوده‌اند، به شرطی که از گناهان بزرگ اجتناب شود.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم می‌فرمود: «الصَّلَاةُ الْخَمْسُ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ، مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ» «نمازهای پنجگانه و جمعه تا جمعه و رمضان تا رمضان، پاک‌کننده [گناهان] بین آنهاست، اگر از گناهان کبیره دوری شود» به روایت مسلم (۲۳۳).

گناهان کبیره نیاز به توبه دارند.

و به طور کلی، نصوص دلالت دارند بر اینکه ماه رمضان، ماه عبادت و نیکوکاری و سخاوت و رحمت و مغفرت و رهایی از آتش است.

فضائل روزه چیست؟

پاسخ: برخی از فضائل روزه عبارتند از:

۱- الله تعالی از میان همه کارهای نیک، برای آن پاداش ویژه‌ای از جانب خود می‌دهد.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصِّيَامَ، فَإِنَّهُ لِي، وَأَنَا أَجْزِي بِهِ» «هر عمل فرزند آدم برای اوست مگر روزه که برای من است و من پاداش آن را می‌دهم» به روایت بخاری (۱۹۰۴) و مسلم (۱۱۵۱)

۲- اینکه سپر است، یعنی پوشش و محافظی از آتش.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «الصَّيَّامُ جُنَّةٌ» «روزه سپر است» به روایت بخاری (۱۹۰۴) و مسلم (۱۱۵۱)

۳- اینکه بوی دهان روزهدار نزد الله از بوی مشک خوش‌بوتر است.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَخُلُوفٌ فِيمَ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ» «قسم به آنکه جان محمد به دست اوست، بوی دهان روزهدار نزد الله در روز قیامت از بوی مشک خوش‌تر است» به روایت بخاری (۱۸۹۴) و مسلم (۱۱۵۱)

۴- روزهدار دو شادی دارد.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ: فَرْحَةٌ حِينَ يُفْطِرُ، وَفَرْحَةٌ حِينَ يَلْقَى رَبَّهُ» «روزهدار دو شادی دارد: یک شادی در هنگام افطاری و شادی دیگر در هنگام ملاقات پروردگارش». به روایت بخاری (۱۹۰۴) و مسلم (۱۱۵۱)

۵- بهشت دری دارد که جز روزه داران از آن وارد نمی‌شوند.

از سهل رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ: الرِّيَّانُ، يَدْخُلُ مِنْهُ

الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، يُقَالُ: أَيْنَ الصَّائِمُونَ؟ فَيَقُومُونَ لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، فَإِذَا دَخَلُوا أُغْلِقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ» «در بهشت دروازه‌ای است به نام رِیَان، که روزهداران در قیامت از آن وارد می‌شوند، و کسی جز آنان از آن وارد نخواهد شد. گفته می‌شود: روزهداران کجایند؟ پس برمی‌خیزند و کسی جز آنها از آن وارد [بهشت] نمی‌شود، پس چون وارد شدند بسته می‌شود و کسی از آن وارد نخواهد شد». به روایت بخاری (۱۸۹۶) و مسلم (۱۱۵۲)

۶- دعای روزهدار رد نمی‌شود.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود: «ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ؛ - ومنهم- الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطَرَ» «سه نفر دعای‌شان رد نمی‌شود؛ - و از جمله آنها- روزهدار تا آنکه افطار کند» [به روایت ترمذی: 3598].

حکمت و فایده روزه چیست؟

پاسخ: روزه حکمت‌های فراوان و بزرگی دارد از جمله:

۱- یکی از بزرگترین حکمت‌هایی که الله تعالی ذکر کرده است، این است که وسیله‌ای برای تحقق تقوا می‌باشد، و تقوا یعنی انجام هر کاری که خداوند به آن دستور داده و خودداری از هر کاری که از آن نهی نموده است.

الله تعالی می‌فرماید:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ)

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما واجب شده است همان‌گونه که بر کسانی که پیش از شما بودند [نیز] واجب شده بود؛ باشد که پرهیزگار شوید. [البقرة: ۱۸۳].

۲- روزه انسان را به صبر عادت می‌دهد که اساس همهٔ امور است، و صبر سه نوع است: صبر بر طاعت خداوند تا آن را ادا کند، و صبر از معصیت خداوند تا آن را ترک کند، و صبر بر تقدیر الهی.

۳- از فواید روزهٔ رمضان این است که عبادت الله عز و جل در کل جامعه به نمایش گذاشته می‌شود، به طوری که همهٔ مسلمانان از شرق تا غرب در روزهداری این ماه با هم متحد می‌شوند.

۴- عادت به طاعت و عبادت، و به ویژه روزه.

۵- عادت به ترک چیزها برای الله تعالی.

۶- روزه‌دار نعمت خداوند بر خود را احساس می‌کند، از جمله نعمت غذا و نوشیدنی.

۷- روزه باعث می‌شود که روزه‌دار با ضعیفان، فقرا و مساکین احساس همدردی کند و به آنها مهربانی نماید؛ زیرا درد گرسنگی را احساس می‌کند.

۸- روزه باعث تضعیف تأثیر شیطان و وسوسه‌های او می‌شود.

۹- روزه انسان را بر اخلاص و مراقب دانستن خداوند و در نظر داشت الهی تربیت می‌کند، هیچ‌کس جز حس مراقبت الله تعالی مانع خوردن یا نوشیدن روزه‌دار نمی‌شود.

۱۰- روزه به بدن سلامتی و قدرت می‌بخشد، همانطور که پزشکان این موضوع را تأیید کرده‌اند.

باطل کننده‌های روزه چیست؟

پاسخ: ۱- خوردن یا نوشیدن عمدی در روز رمضان؛ به دلیل این سخن حق تعالی:

﴿ثُمَّ أَتَمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾

(سپس روزه را تا شب کامل کنید) [البقرة: ۱۸۷].

اما کسی که از روی فراموشی خورد یا نوشید، روزه اش صحیح است و اگر به یادش آمد یا به او یادآوری شد که روزه است باید دست نگه‌دارد؛ به دلیل سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که می‌فرماید: «مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ، فَأَكَلَ، أَوْ شَرَبَ؛ فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ» «کسی که در حال روزه فراموش کرد [که روزه است] و خورد یا نوشید، روزه اش را کامل کند؛ زیرا الله او را خورانده و نوشانده است». به روایت بخاری (۱۹۳۳) و مسلم (۱۱۵۵).

۲- استقراغ عمدی، یعنی آنکه به عمد غذا یا نوشیدنی موجود در معده را از طریق دهان خارج سازد، اما اگر استقراغ بر او غلبه کند و بدون اختیارش خارج شود، بر روزه اش تأثیری ندارد.

به دلیل سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که می‌فرماید: «مَنْ ذَرَعَهُ الْفَيْءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ، وَمَنْ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلَيْقُضِ» «هر آنکه استقراغش بر او غالب شد (بدون اراده اش خارج شد) قضا ندارد، اما آنکه به عمد استقراغ کرد، روزه اش را قضا کند». [به روایت ترمذی: 720].

«استقراغش بر او غالب شد» یعنی: (بدون اختیارش و بدون اراده اش خارج شد).

۳- مرتد شدن و کفر، به دلیل منافات با عبادت، و به دلیل قول الله متعال:

﴿لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ﴾

(اگر شرک ورزی بی‌شک [همه] عملت نابود می‌شود). [الزمر: ۶۵].

۴- حجامت، که خارج کردن خون از پوست است.

به دلیل سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که می‌فرماید: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ» «حجامت کننده و حجامت شونده روزه شان باطل شده است» به روایت ابوداود (۲۳۶۷).

و اهدای خون همان حکم حجامت را دارد.

اما خارج شدن خون به دلیل جراحت، یا کندن دندان، یا خون دماغ زبانی ندارد؛ زیرا این حجامت نیست و در معنای حجامت وارد نمی‌شود.

۵- ((برای بزرگسالان)). روزه با جماع یا استمناء باطل می‌شود.

۶- ((برای بزرگسالان)). خروج خون حیض و نفاس، پس هرگاه زنی خون حیض یا نفاس ببیند، روزه‌اش را افطار می‌کند و قضا بر او واجب می‌شود؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم درباره زن می‌فرماید: «... أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلِّ وَلَمْ تُصُمْ» «... آیا چنین نیست که اگر حیض شود نماز نمی‌گزارد، و روزه نمی‌گیرد؟» به روایت بخاری (۳۰۴).

۷- آنچه در معنای خوردن و نوشیدن باشد: مانند تزریق یا آمپول‌های خوراکی.

مستحبات روزه چیست؟

پاسخ: مستحب و سنت است که روزه‌دار در روزه‌اش نکات زیر را رعایت کند:

۱- سحری: به دلیل سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که می‌فرماید: «تَسَحَّرُوا؛ فَإِنَّ فِي السَّحْرِ بَرَكَهً» «سحری بخورید زیرا در سحری برکت است». به روایت بخاری (۱۹۲۳) و مسلم (۱۰۹۵)

سحری با خوردن مقدار زیاد یا کم غذا، حتی با نوشیدن جرعه‌ای آب محقق می‌شود. و وقت سحری از نیمه شب تا طلوع فجر است.

۲- تاخیر در سحری: به دلیل حدیث زید بن ثابت رضی الله عنه که گفت: «تَسَحَّرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قُمْنَا إِلَى الصَّلَاةِ، قُلْتُ: كَمْ كَانَ قَدْرُ مَا بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: خَمْسِينَ آيَةً» «با رسول الله صلی الله علیه وسلم سحری خوردیم، سپس به نماز ایستادیم. پرسیدیم: فاصله بین آنها چقدر بود؟ فرمود: به اندازه پنجاه آیه» (۵) به روایت بخاری (۵۷۵) و مسلم (۱۰۹۷).

«پنجاه آیه» یعنی: فاصله بین سحری و اذان صبح به اندازه قرائت پنجاه آیه است. و در این مورد، تأکید بر تأخیر سحری تا نزدیک به اذان صبح وجود دارد.

۳- زود افطار کردن: برای روزه‌دار مستحب است که افطار را هنگامی که از غروب خورشید اطمینان حاصل کرد، زود انجام دهد.

از حدیث سهل بن سعد رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود: «لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ» «مردم همواره در خیر به سر می‌برند، تا هنگامی که در افطار عجله کنند». به روایت بخاری (۱۹۵۷) و مسلم (۱۰۹۸)

۴- افطار کردن با چند عدد رطب: و اگر نیافت با چند عدد خرما، و اگر نیافت با جرعه‌هایی از آب.

به دلیل حدیث انس بن مالک رضی الله عنه: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُفْطِرُ عَلَى رُطَبَاتٍ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ رُطَبَاتٍ فَعَلَى تَمَرَاتٍ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ حَسَا حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ» رسول الله صلی الله علیه وسلم پیش از نماز با چند رطب روزه اش را می‌گشود، و اگر رطب نبود با چند خرما، و اگر خرما هم نبود، چند جرعه آب می‌نوشید. (به روایت ابوداود (۲۳۵۶)).

در روایت ذکر شده: «حَسَا حَسَوَاتٍ» یعنی: سه بار نوشید.

اگر در مکانی بود و وقت افطار رسید و چیزی برای افطار نیافت، در دل نیت افطار کند و همین کافی است.

۵- دعا در هنگام افطار و در طول روزه.

به دلیل سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که می‌فرماید: «ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ: الْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَالصَّائِمُ حِينَ يُفْطِرُ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ» «سه نفر دعای‌شان رد نمی‌شود: حاکم عادل، روزه‌دار هنگام افطار و دعای مظلوم» [به روایت ترمذی: 3598].

۶- زیاد صدقه دادن، قرائت قرآن، افطاری دادن به روزه‌داران و سایر اعمال نیک.

از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است که گفت: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدَ النَّاسِ، وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جَبْرَيْلُ، وَكَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ، فَيَذَارِيهِ الْفُرْقَانُ، فَلَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدُ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ» رسول الله صلی الله علیه وسلم بخشنده‌ترین مردم بود و در رمضان، هنگامی که جبرئیل علیه السلام به

دیدارش می‌آمد، از هر زمانی بخشنده‌تر می‌شد؛ و جبرئیل در هر شب رمضان با ایشان ملاقات می‌کرد و قرآن را با او مدرسه می‌کرد. آری؛ رسول الله صلی الله علیه وسلم در خیررسانی، از باد وزان نیز بخشنده‌تر بود.» به روایت بخاری (۶) و مسلم (۲۳۰۸).

۷- تلاش در نماز شب: به‌ویژه در دهه پایانی رمضان.

از عایشه رضی الله عنها روایت است که گفت: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِنْزَرَهُ وَأَحْيَا لَيْلَهُ وَأَيَّظَ أَهْلَهُ» پیامبر صلی الله علیه وسلم هرگاه دهه [پایانی] فرا می‌رسید، ازارش را محکم می‌بست، شب را [به قیام] زنده نگه می‌داشت و خانواده‌اش را بیدار می‌کرد. (۲۲) به روایت بخاری (۲۰۲۴) و مسلم (۱۱۷۴).

«چون دهه اخیر وارد شود» یعنی: دهه پایانی رمضان.

«محکم بستن کمر» کنایه از آماده شدن برای عبادت و تلاش بیشتر از حد معمول است.

«شب خود را زنده داشت» یعنی: آن را با شب‌زنده‌داری در نماز و دیگر عبادات سپری کرد.

«خانواده اش را بیدار کرد» یعنی: آنها را برای نماز شب بیدار کرد.

۸- ادای عمره:

به دلیل سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که می‌فرماید: «فَإِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فَأَعْتِمِرِي، فَإِنَّ عُمْرَةً فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةً» «فَإِذَا جَاءَ

رَمَضَانَ فَاَعْتَمِرِي، فَإِنَّ عُمْرَةً فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةً:» «پس هنگامی که رمضان فرا رسید، عمره به جا آور، زیرا عمره در آن برابر با یک حج است». به روایت بخاری (۱۷۸۲) و مسلم (۱۲۵۶).

۹- گفتن «من روزه هستم» به کسی که به او دشنام داد و نیکو سخن گفتن با مردم و پرهیز از سخن زشت؛

به دلیل سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که می فرماید: «إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ يَوْمًا صَائِمًا، فَلَا يَرْفُثُ، وَلَا يَجْهَلُ، فَإِنْ أَمَرُ شَاتِمَةً، أَوْ قَاتِلَةً، فَلْيَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ، إِنِّي صَائِمٌ» «هرگاه یکی از شما روزه دار بود، پس نه سخن زشت بگوید و نه نادانی کند، و اگر کسی او را دشنام داد یا با او درگیر شد، بگوید: من روزه دارم، من روزه دارم». به روایت بخاری (۱۹۰۴) و مسلم (۱۱۵۱).

«فَلَا يَرْفُثُ» یعنی: سخن زشت به زبان نیاورد.

«وَلَا يَجْهَلُ» جهل: خلاف حکمت و خلاف درستی در گفتار و کردار است.

۱۰- مستحب است که روزه دار هنگام افطار بگوید: «ذَهَبَ الظَّمَاءُ، وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ، وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ» «ذَهَبَ الظَّمَاءُ، وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ، وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ» (تشنگی رفت و رگها تر شد و پاداش آن ان شاء الله ثابت گردید). به روایت ابوداود (۲۳۵۷).

آنچه بر روزه‌دار مکروه است چیست؟

پاسخ: برخی امور برای روزه‌دار مکروه است که ممکن است به فساد روزه یا کاهش اجر آن منجر شود، و آن‌ها عبارتند از:

۱- مبالغه در مضمضه (چرخاندن آب در دهان) و استنشاق (چرخاندن آب در بینی).

به دلیل ترس از اینکه آب به درون او برود؛ زیرا رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند: «بَالِغٌ فِي الاسْتِنْشَاقِ، إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا» «در استنشاق مبالغه کن مگر اینکه روزه باشی» به روایت ابوداود (۲۳۶۶).

۲- بلعیدن خلط که همان آب دهان یا مخاطی است که انسان بیرون می‌اندازد؛ زیرا این به معده می‌رسد و باعث تقویت می‌شود، علاوه بر اینکه این عمل موجب انزجار و ضرر می‌شود.

۳- چشیدن غذا بدون نیاز: اگر نیازمند به آن باشد - مانند آشپزی که نیاز به چشیدن نمک و مانند آن دارد - اشکالی ندارد، به شرطی که مراقب باشد چیزی از آن به حلقش نرسد.

۴- خواب زیاد در روز و اتلاف وقت و سخنان و اعمال بیهوده، در حالی که باید روز را با طاعات غنیمت شمرد.

۵- بوسیدن برای کسی که شهوتش تحریک می‌شود و نمی‌تواند خود را کنترل کند: برای روزه‌دار مکروه است که همسرش را ببوسد؛ زیرا ممکن است به تحریک شهوت منجر

شود که به فساد روزه با انزال یا جماع بینجامد، اما اگر از فساد روزه اش ایمن باشد، اشکالی ندارد.

۶- ((برای بزرگسالان))، تفکر در مورد همبستری یا سخنانی که شهوت را برمی‌انگیزد.

حکم روزه خواری در رمضان بدون عذر چیست؟

اگر مسلمانی روزی از رمضان را بدون عذر روزه نگیرد، واجب است که به درگاه الله توبه کند و از او طلب آمرزش نماید؛ زیرا این کار جرم بزرگی و منکر عظیمی است، و واجب است که همراه با توبه و استغفار، و بعد از رمضان همان تعداد روزهایی را که روزه نگرفته قضایش را به‌جای بیاورد.

چه کسانی در روز رمضان برای روزه نگرفتن عذر دارند و

تکلیفشان چیست؟

پاسخ: حالت اول: کسی که به بیماری مبتلاست که نمی‌تواند روزه بگیرد، یا مسافر یا زن باردار و شیرده، چه بر خودشان یا فرزندشان بیم داشته باشند یا دیگر عذرهایی که روزه نگرفتن را مباح می‌سازد، می‌توانند روزه نگیرند و بعد از رمضان قضای آن را به جا آورند؛ به دلیل این سخن حق تعالی که:

﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾

(و کسی که بیمار یا مسافر بود تعدادی از روزهای دیگر را [به جایش روزه می‌شود]) [البقرة: ۱۸۴].

یعنی: پس هر کس از شما چنان بیمار باشد که روزه بر او دشوار شود، یا مسافر باشد، می‌تواند روزه نگیرد، سپس بر اوست که به تعداد روزهایی که روزه نبوده است روزه بگیرد.

حالت دوم: اگر بیماری‌اش از آن دست بیماریها باشد که شفا نمی‌یابد و همواره باقی می‌ماند، و مانند سالمندی که توانایی روزه گرفتن ندارد، در این صورت قضای روزه بر او واجب نیست به دلیل ناتوانی‌اش، اما غذا دادن بر او واجب است، به جای هر روز به یک بینوا نیم صاع غذا می‌دهد. و صاع تقریباً ۳ کیلو است.

به دلیل این سخن حق تعالی که:

﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾

(و بر کسانی که توانایی آن را ندارند، لازم است كفاره بدهند [و آن، به ازای هر روز،] خوراک دادن به یک مسکین است) [البقرة: ۱۸۴]. ابن عباس رضی الله عنهما در مورد این آیه می‌گوید: (نسخ نشده است، پیرمرد و پیرزن که نمی‌توانند روزه بگیرند، به جای هر روز به یک مسکین غذا می‌دهند) به روایت بخاری (۴۵۰۵).

چه زمانی باید قضای روزه را به جا آورد؟ و اگر قضای روزه را تا رمضان بعدی به تأخیر بیندازد، چه باید کرد؟

کسی که در رمضان به دلیل عذر شرعی روزه نگیرد، باید قضای آن را به جا آورد، به فرمان الله سبحانه و تعالی:

﴿وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾

(و کسی که بیمار یا مسافر بود تعدادی از روزهای دیگر را [به جایش روزه می شود]) [البقرة: ۱۸۵].

و بر او واجب است که آن را در همان سال قضا کند و آن را تا بعد از رمضان بعدی به تأخیر نیندازد؛ زیرا عایشه رضی الله عنها می فرماید: روزه رمضان بر عهده من بود، پس نمی توانستم قضایش را به جا بیاورم مگر در شعبان به دلیل مشغولیت با رسول الله صلی الله علیه وسلم به روایت بخاری (۱۹۵۰) و مسلم (۱۱۴۶).

سخن ایشان که: «نمی توانستم آن را قضا کنم مگر در شعبان» دلیلی است بر اینکه باید قبل از ورود رمضان بعدی قضا شود.

اما اگر قضای روزه را تا بعد از رمضان دوم به تأخیر بیندازد؛ باید از الله طلب مغفرت کند، و به درگاه او توبه کند، و از کاری که کرده پشیمان شود، و آن روز را قضا کند؛ زیرا قضای روزه با تأخیر از بین نمی رود، بنابراین آن روز را حتی پس از رمضان دوم قضا کند.

آداب روزه واجب چیست؟

پاسخ: برخی از این آداب را ذکر می‌کنیم، و این آداب در همه‌ی اوقات مطلوب است؛ اما در ماه رمضان و برای روزهدار بیشتر مورد تأکید است:

۱- پایبندی بر طاعات و واجبات، از جمله ادای نماز در وقتش و با جماعت.

الله تعالی می‌فرماید:

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾

(بی‌تردید، نماز [فریضه‌ای است که] در اوقات معینی بر مؤمنان واجب شده است). [النساء: ۱۰۳].

2- اینکه روزه دار از هر آنچه الله و رسولش صلی الله علیه و سلم حرام کرده‌اند، اجتناب کند، از جمله: دروغ، غیبت، سخن چینی، فریبکاری، گوش سپردن به موسیقی و دیگر گناهان و معاصی.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمودند:

«مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ»

«کسی که سخن ناحق و عمل به آن و جهل را ترک نکند،
الله [نیز] نیازی به این ندارد که او غذا و آبش را ترک کند».
صحیح بخاری (1903).

«زور» یعنی: دروغ و انحراف از حق و عمل به باطل.

«الله [نیز] نیازی ندارد» یعنی: الله تعالی به روزه‌اش توجه نمی‌کند و آن را نمی‌پذیرد، و معنایش این نیست که به او امر می‌شود روزه‌اش را ترک کند، بلکه معنایش هشدار از سخن ناحق است.

آنچه بر روزه‌دار مباح است انجام دهد چیست؟

پاسخ: چندین امر وجود دارد که علما بر مباح بودن آن تصریح کرده‌اند، از جمله:

- ۱- غسل کردن و خنک شدن با آب.
- ۲- مسواک زدن.
- ۳- مضمضه و استنشاق بدون مبالغه.
- ۴- گرفتن خون کم برای آزمایش.
- ۵- استفاده از قطره چشم و گوش.
- ۶- تزریق درمانی غیر مغذی.
- ۷- در صورت نیاز، چشیدن غذا بدون بلعیدن آن، و به شرط اینکه بعد از چشیدن آن را بیرون بریزد.

۸- استعمال خوشبویی و استنشام بوی‌ها.

۹- سر مه کشیدن به چشم.

پرسش: فضیلت نماز قیام در رمضان چیست؟

پاسخ: قیام رمضان که به نماز تراویح معروف است، فضیلت بزرگی دارد؛

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»

«هر کسی ماه رمضان را از روی ایمان و برای کسب پاداش آن به نماز ایستد، گناهان گذشته اش بخشیده می شوند».
به روایت بخاری (۳۷) و مسلم (۷۵۹).

«ایماناً» یعنی: با ایمان به الله، و به اینکه این فرضی است از جانب او سبحانه.

احتساباً یعنی: درخواست پاداش و ثواب از الله تعالی، نه ریا و نه چیزی که با اخلاص منافات داشته باشد.

و باید حریص باشد که نماز تراویح را تا پایان آن با جماعت همراه امام بخواند؛ تا ثواب قیام یک شب کامل را به دست آورد، به دلیل فرموده پیامبر صلی الله علیه و سلم: «مَنْ قَامَ مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ كُتِبَ لَهُ قِيَامُ لَيْلَةٍ» «کسی که همراه امام به قیام ایستد تا آنکه [امام نماز] خود را به پایان برساند برایش

قیام یک شب [کامل] نوشته می شود». [به روایت ترمذی (806)].

چه اموری در دهه پایانی رمضان و شب قدر مستحب
است انجام شود؟

پیامبر صلی الله علیه وسلم در دهه پایانی رمضان چنان تلاشی می کرد که در غیر آن نمی کرد و در جستجوی شب قدر در این شب ها بود. و ما به برخی از اعمالی که انجام آن ها در این شب ها مستحب است اشاره می کنیم:

۱- بسیار تلاش و کوشش در این [شبها].

از عایشه رضی الله عنها روایت است که گفت: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِزْرَهُ، وَأَحْيَا لَيْلَهُ، وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ» پیامبر صلی الله علیه وسلم هرگاه دهه [پایانی] فرا می رسید، ازارش را محکم می بست، شب را [به قیام] زنده نگه می داشت و خانواده اش را بیدار می کرد. به روایت بخاری (۲۰۲۴) و مسلم (۱۱۷۴).

و گفته ایشان: «و محکم بستن ازار» کنایه از آماده شدن برای عبادت و کوشش بیشتر از حد معمول در آن است.

و همچنین درباره ایشان می فرماید: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ» رسول الله صلی الله علیه وسلم در دهه پایانی چنان تلاشی می کرد که در غیر آن نمی کرد. [به روایت مسلم: 1175]

شب قدر در دهه پایانی رمضان است، بنابراین بر مسلمان لازم است که از همه شب‌های دهه بهره ببرد تا شب قدر را درک کند. از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: «الْتَمِسُوَهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ» «شب قدر را در دهه پایانی رمضان بجوید.» به روایت بخاری: ۲۰۲۱.

۲- برپا داشتن شب قدر.

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» «هرکس شب قدر را با ایمان و برای کسب پاداش آن [به عبادت] قیام کند، گناهان گذشته‌اش آمرزیده می‌شود.» به روایت بخاری (۱۹۰۱) و مسلم (۷۶۰).

۳- اعتکاف در مسجد.

از عایشه رضی الله عنها روایت است که گفت: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ» پیامبر صلی الله علیه وسلم در دهه پایانی رمضان اعتکاف می‌کردند. به روایت بخاری (۲۰۳۳) و مسلم (۱۱۷۲).

اعتکاف: یعنی تفرغ برای عبادت در مسجد و کنارگیری از اشتغال به خلق و فارغ ساختن قلب از امور دنیا و مشغول شدن به او سبحانه و تعالی.

سوره قدر را بخوان و تفسیرش را بگو.

پاسخ: بسم الله الرحمن الرحيم.

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۱ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۲ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۳ تَنْزِيلُ الْمَلَكَةِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ۴ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾

همانا ما آن [قرآن] را در شب قدر نازل کردیم.

و تو چه دانی شب قدر چیست؟

شب قدر، بهتر از هزار ماه است.

فرشتگان و روح [= جبرئیل] در آن [شب]، به فرمان پروردگارشان برای [انجام] هر کاری نازل می‌شوند.

[آن شب] تا طلوع فجر، سلامت [و رحمت] است. [القدر: ۵-۱].

تفسیر آن:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾

همانا ما آن [قرآن] را در شب قدر نازل کردیم.

[القدر: ۱]. همانا ما قرآن را به صورت کامل به آسمان دنیا نازل کردیم، همان‌گونه که آغاز نزول آن بر پیامبر صلی الله علیه وسلم در شب قدر از ماه رمضان بود.

﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ﴾

و تو چه می‌دانی که شب قدر چیست؟

[القدر: ۲] و آیا تو - ای پیامبر - چه دانی که در این شب چه خیر و برکتی است؟!

﴿لَيْلَةُ الْقَدَرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾

شب قدر، بهتر از هزار ماه است.

[القدر: ۳]. این شب، شب پر خیری است، زیرا برای کسی که آن را با ایمان و امید اجر و پاداش به عبادت برپا دارد، بهتر از هزار ماه است. و این شب مبارکی است که عمل صالح در آن بهتر از عمل هزار ماه است.

﴿تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ﴾

فرشتگان و روح [= جبرئیل] در آن [شب]، به فرمان پروردگارشان برای [انجام] هر کاری نازل می‌شوند.

[القدر: ۴]. فرشتگان و جبرئیل [علیهم‌السلام] در آن [شب]، به فرمان پروردگارشان [سبحانه] برای هر امری که خداوند در آن سال مقدر کرده است، نازل می‌شوند؛ خواه روزی باشد یا مرگ یا تولد یا غیر آنچه خداوند مقدر می‌فرماید.

﴿سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾

[آن شب] تا طلوع فجر، سلامت [و رحمت] است.

[القدر: ۵]. این شب مبارک، از ابتدا تا پایش با طلوع فجر، سراسر خیر و برکت است.

زکات فطر چیست و حکم آن چیست؟

پاسخ: آن زکاتی است که اسلام به مناسبت افطاری کردن از رمضان [پایان دادن به روزه‌های ماه رمضان] فرض کرده است.

زکات فطر بر هر مسلمان، بزرگ و کوچک، مرد و زن واجب است و مسلمان آن را از جانب خود و کسانی که تحت تکفل او هستند مانند همسر و فرزندان پرداخت می‌کند.

از ابن عمر رضی الله عنهما روایت است که: «فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ، وَالذَّكَرِ وَالْأُنْثَى، وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ» «رسول الله صلی الله علیه وسلم زکات فطر را به مقدار یک صاع از خرما یا یک صاع از جو بر برده و آزاد، مرد و زن، کوچک و بزرگ از مسلمانان فرض کرده است.» به روایت بخاری (۱۵۰۳) و مسلم (۹۸۴).

زکات فطر از غذای اهل منطقه مانند برنج و امثال آن پرداخت می‌شود، و بهترین زمان برای پرداخت آن صبح عید قبل از نماز عید است، و جایز است که یک روز یا دو روز قبل از آن پرداخت شود. و مقدار آن تقریباً ۳ کیلوگرم است.

حکمت وجوب زکات فطر چیست؟

پاسخ: از جمله آن:

۱- پاکی روزه‌دار از آنچه ممکن است در روزه‌اش رخ داده باشد، از گفتار و کردار بیهوده.

۲- بی‌نیاز کردن فقرا و مساکین از دراز کردن دست نیاز در روز عید و خوشحال کردن آنان؛ تا عید روز شادی و سرور برای همه اقشار جامعه باشد، چنانکه ابن عباس رضی الله عنهما گفت: «فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ» رسول الله صلی الله علیه وسلم زکات فطر را به عنوان پاک‌کننده‌ای برای روزه‌دار از گفتار و کردار ناپسند و غذایی برای مساکین فرض کرده است. به روایت ابوداود (۱۶۰۹).

۳- در این ماه مبارک، شکر نعمت‌هایی که الله بر بنده ارزانی داشته با اتمام روزه ماه رمضان و قیام و انجام اعمال صالحی که میسر است، ظاهر می‌شود.

۴- به دست آمدن اجر و ثواب بزرگ با پرداخت آن به مستحقان در زمان مقرر.

سنت‌های عید چیست؟

پاسخ: عید در اسلام نمادی از شادی بخاطر دریافت فضل و رحمت الله است، و از سنت‌هایی که مسلمان در روز عید انجام می‌دهد، عبارتند از:

۱- غسل پیش از رفتن به نماز عید.

در «الموطأ» و غیره با سند صحیح آمده است که عبدالله بن عمر رضی الله عنهما در روز عید فطر پیش از رفتن به مصلی غسل می کرد. موطا مالک (۱/ ۱۷۷).

۲- خوردن قبل از خروج برای نماز عید فطر، پس برای نماز خارج نمی شود تا اینکه چند خرما بخورد. از انس بن مالک رضی الله عنه روایت است که گفت: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَغْذُو يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَأْكُلَ تَمَرَاتٍ.. وَيَأْكُلُهُنَّ وَثْرًا» «رسول الله صلى الله عليه وسلم روز عید فطر بیرون نمی رفتند تا چند خرما بخورند.. و آنها را به تعداد فرد می خوردند» [به روایت بخاری (۹۵۳)]

۳- تکبیر گفتن در عید.

و وقت تکبیر در عید فطر از شب عید - یعنی: از مغرب آخرین شب رمضان - آغاز می شود تا زمانی که امام برای نماز عید وارد شود.

الله تعالی می فرماید:

﴿وَلْتَكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

(تا [بتوانید روزه داری در ماه رمضان] را کامل کنید و الله را برای آنکه شما را هدایت کرده است، به بزرگی یاد کنید؛ باشد که شکر گزاریید.) [البقرة: ۱۸۵].

۴- تبریک گفتن: و از آداب عید، تبریک و تهنیت نیکویی است که مردم با یکدیگر تبادل می‌کنند، هرچند که لفظ آن متفاوت باشد، مانند اینکه برخی به برخی دیگر بگویند: تقبل الله منا و منکم، یا عید مبارک، و مانند آن از عبارات تبریک و تهنیت مباح.

و از جبیر بن نفیر رضی الله عنه روایت است که گفت: اصحاب پیامبر صلی الله علیه و سلم هرگاه در روز عید با یکدیگر ملاقات می‌کردند، برخی به برخی دیگر می‌گفتند: «تَقَبَّلْ مِنَّا وَمِنْكَ». یعنی: از ما و از شما پذیرفته شود. به روایت محاملی همان‌طور که در «فتح الباری» (۲/ ۴۴۶) آمده است، و ابن حجر گفته است: سند آن حسن است.

۵- آراستن برای دو عید:

از عمر بن خطاب رضی الله عنه روایت است که گفت: «يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي رَأَيْتُ عَطَارِدًا يَبِيعُ خُلَّةً مِنْ دِيبَاجٍ، فَلَوْ اشْتَرَيْتَهَا فَلَبَسْتُهَا لِلْوُفُودِ وَلِلْعِيدِ؟» «ای رسول خدا، من پارچه‌فروشی را دیدم که پارچه‌ای از ديباج می‌فروشد، چه می‌شد اگر آن را می‌خریدی و برای [استقبال از] هیئت‌ها و عید می‌پوشیدی؟» به روایت بخاری (۹۴۸) و مسلم (۲۰۶۸).

و از نافع روایت است که: ابن عمر رضی الله عنهما در دو عید بهترین لباس‌هایش را می‌پوشید (به روایت بیهقی در السنن الکبری: ۶۱۴۳).

۶- رفتن به نماز از یک راه و بازگشت از راه دیگر.

از جابر بن عبدالله رضی الله عنهما روایت است که گفت:
«كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ يَوْمُ عِيدِ خَالَفَ الطَّرِيقَ»
پیامبر صلی الله علیه وسلم هرگاه روز عید بود، راه خود را
تغییر می‌دادند. به روایت بخاری (۹۸۶).

پرسش: فضیلت روزه شش روز از شوال چیست؟

پاسخ: روزه شش روز از شوال پس از فریضه رمضان
سنت است و در آن فضیلت عظیم و اجر بزرگی نهفته است؛
زیرا که هر کس آن را روزه بگیرد، برای او اجر روزه یک
سال کامل نوشته می‌شود. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم
فرمودند: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ، ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ، كَانَ كَصِيَامِ
الدَّهْرِ» «آنکه رمضان را روزه بگیرد، سپس در پی آن شش
روز از شوال را هم روزه بگیرد مانند آنست که تمام سال را
روزه گرفته است» [به روایت مسلم: ۱۱۶۴]

**رمضان چه به ما آموخت، و پس از رمضان چه باید
کرد؟**

پاسخ: با پاسخ به این پرسش بحثمان را خاتمه می‌دهیم.
روزه یکی از بزرگترین مدارس اسلام است که اهل اسلام
در آن تربیت می‌شوند، و رکنی از ارکان دین و از مبانی
بزرگ آن است. این‌ها برخی از درس‌ها و حکمت‌هایی است
که بنده در مدرسه روزه در ماه رمضان می‌آموزد؛ تا پس از
رمضان نیز بر آن‌ها پایدار بماند.

درس اول:

ماه رمضان به ما صبر را آموخت که از برترین عبادات و قربات است. هنگامی که بنده از خوردن غذا و نوشیدنی صبر می‌کند، به این وسیله به اخلاق صبر که جامع همه خوبی‌ها است، عادت می‌کند؛ صبری که شامل صبر بر طاعت، صبر از معصیت و صبر بر مقدرات دردناک است. خداوند در فضیلت صبر فرموده است:

﴿إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾

(قطعاً پاداش صابران، کامل و بی‌دریغ عطا خواهد شد).

[الزمر: ۱۰]

درس دوم:

ماه رمضان به ما تسلیم شدن در برابر الله تعالی و رسولش صلی الله علیه وسلم در امر و نهی را آموخت؛ الله تعالی می‌فرماید:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾

(برای هیچ مرد و زن مؤمنی شایسته نیست که وقتی الله و رسولش به کاری فرمان می‌دهند، [در اجرای آن فرمان،] اختیاری داشته باشد؛ و هر کس از الله و رسولش نافرمانی کند، حقا که در گمراهی آشکاری گرفتار شده است). [الأحزاب: ۳۶].

درس سوم:

ماه رمضان از طریق کنترل زبان، اعضای بدن و شهوات به خاطر الله تعالى به ما تقوای الله را آموخت؛ حق تعالى می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

(ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما واجب شده است همان‌گونه که بر کسانی که پیش از شما بودند [نیز] واجب شده بود؛ باشد که پرهیزگار شوید.) [البقرة: ۱۸۳].

از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: الصَّوْمُ لِي، وَأَنَا أَجْزِي بِهِ، يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَأَكْلَهُ وَشُرْبَهُ مِنْ أَجْلِي، وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ» «الله عزوجل می‌فرماید: روزه برای من است و من پاداش آن را می‌دهم؛ (زیرا) روزه‌دار شهوت، غذا و نوشیدنی‌اش را بخاطر من ترک می‌کند؛ و روزه سپر است.» (به روایت بخاری (۷۴۹۲) و مسلم (۱۱۵۱)).

و رسول الله صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّوْرِ وَالْعَمَلَ بِهِ، فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ» «کسی که سخن ناحق و عمل به آن را ترک نکند، الله [نیز] نیازی به این ندارد که او غذا و نوشیدنی‌اش را ترک کند.» صحیح بخاری (1903).

درس چهارم:

ماه رمضان به ما عبادت و شیرینی آن را آموخت؛ تا پس از رمضان نیز بر آن استمرار داشته باشیم از جمله قیام و روزه‌داری و قرائت قرآن.

و دربارهٔ روزه پیامبر علیه الصلاة والسلام می‌فرماید: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» «هر کسی ماه رمضان را از روی ایمان و برای کسب پاداش آن روزه بگیرد، گناهان گذشته اش بخشیده می‌شوند». (به روایت بخاری (۳۸) و مسلم (۷۶۰)).

و در فضیلت قیام، پیامبر علیه الصلاة والسلام می‌فرماید: «مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» «هر کسی ماه رمضان را از روی ایمان و برای کسب پاداش آن به نماز ایستد، گناهان گذشته اش بخشیده می‌شوند». به روایت بخاری (۳۷) و مسلم (۷۵۹).

و در مورد قرائت قرآن رسول خدا صلی الله علیه وسلم آمده است که: «أَجُودُ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جَبْرِيْلُ، وَكَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ، فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ» «بخشنده‌ترین حالت او در رمضان بود، هنگامی که جبرئیل به دیدارش می‌آمد؛ و جبرئیل در هر شب رمضان با او ملاقات می‌کرد و قرآن را با او مدارسه می‌کرد». به روایت بخاری (۶) و مسلم (۲۳۰۸).

پس بنده بر این عبادات از روزه، قیام و قرائت قرآن ادامه دهد، حتی اگر مانند رمضان نباشد.

درس پنجم:

ماه رمضان به ما مراقبت الله متعال و مقام احسان را آموخت؛ و احسان این است که چنان الله متعال را عبادت کنیم که گویا او را می بینیم؛ پس اگر او را نمی بینیم [این را بدانیم که] او ما را می بیند؛ زیرا روزه دار نفس خود را بر مراقبت الله تعالی تمرین می دهد، و آنچه را که نفسش می خواهد ترک می کند، با اینکه توانایی انجام آن را دارد؛ به دلیل آگاهی اش از اطلاع الله بر او؛ الله تعالی فرمود:

﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾

«و هر جا که باشید، همراه شماست و خداوند به آنچه می کنید بیناست». [الحديد: ۴].

درس ششم:

ماه رمضان به ما آموخت که دین ما آسان است و الله هیچ کس را جز به اندازه توانش مکلف نمی کند. پس هر کس توان روزه گرفتن داشت، روزه می گیرد و هر کس نتوانست، روزه نگرفته و قضای آن را به جا می آورد یا کفاره می دهد، و این بر حسب حال اوست؛ الله تعالی می فرماید:

﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

(پس هر یک از شما [که مُقیم و سالم است و] این ماه را دریابد، باید آن را روزه بدارد و هر کس که بیمار یا در سفر باشد، [باید به تعداد روزهایی که روزه نگرفته است]

روزهای دیگری [را روزه بگیرد]. الله [با بیان این احکام،] برایتان آسانی می‌خواهد و دشواری نمی‌خواهد تا [بتوانید روزهداری در ماه رمضان] را کامل کنید و الله را برای آنکه شما را هدایت کرده است، به بزرگی یاد کنید؛ باشد که شکر گزارید. [البقرة: ۱۸۵].

درس هفتم:

ماه رمضان به ما صدقه و احسان به فقرا و مساکین و احساس همدردی نسبت به آنان را آموخت؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم در رمضان بخشنده‌ترین بود. به روایت بخاری (۶) و مسلم (۲۳۰۸).

زیرا هنگامی که بنده درد گرسنگی را بچشد، این امر او را به همدردی با فقرا وامی‌دارد، و این از ویژگی‌های تقوا است.

درس هشتم:

ماه رمضان به ما وسعت مغفرت و رحمت و فضل خداوند متعال را آموخت، زیرا این ماه، سراسر رحمت و مغفرت و رهایی از آتش است، و در آن شب قدر است که بهتر از هزار ماه است؛ یعنی بیش از هشتاد سال و چهار ماه؛ خداوند متعال فرمود:

﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۚ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۚ تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ ۚ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾

و تو چه دانی شب قدر چیست؟

شب قدر، بهتر از هزار ماه است.

فرشتگان و روح [= جبرئیل] در آن [شب،] به فرمان پروردگارشان برای [انجام] هر کاری نازل می‌شوند.

[آن شب] تا طلوع فجر، سلامت [و رحمت] است. [القدر: ۲-۵].

خاتمه درس‌ها:

پس از رمضان چه باید کرد؟! الله پروردگار رمضان و پروردگار همه ماه‌ها و روزها است، پس بر بنده لازم است که به یک اصل پایبند باشد، هر چند که احوال و روزها تغییر کنند، و آن اصل تقوای الله عزوجل است.

خاتمه

در پایان به مراجع و منابع مفیدی اشاره می‌کنم، تا برای اطلاع بیشتر از این باب و یادگیری مسائل روزه، هر کس که بخواهد به آن‌ها رجوع کند.

کتاب "دو رساله مختصر در زکات و روزه" از علامه شیخ عبدالعزیز بن عبدالله بن باز.

کتاب "مجالس ماه رمضان" از شیخ محمد بن صالح العثیمین.

کتاب «مجالس شهر رمضان المبارك»، و در پی آن:
«إتحاف أهل الإيمان بدروس شهر رمضان» اثر شیخ صالح
بن فوزان الفوزان.

کتاب "عقود الجمان في دروس شهر رمضان" اثر شیخ
سعد بن ترکی الخثلان.

کتاب "دروس ماه رمضان" برای شیخ: محمد بن شامی
شبیہ.

اللهم إنك عفو كريم تحب العفو فاعفُ عنا، و صلى الله على
سيدنا محمد و على آله و صحبه أجمعين.

فهرست

پرسش‌ها و پاسخ‌هایی درباره ماه رمضان برای کودکان که بزرگترها	
نیز از آن بی‌نیاز نیستند.....	2
مقدمه.....	2
پرسش و پاسخ.....	4
ماه رمضان چیست؟.....	4
آیا روزه ماه رمضان واجب است؟.....	4
روزه چیست؟.....	5
فضائل ماه رمضان چیست؟.....	6
فضائل روزه چیست؟.....	10
حکمت و فایده روزه چیست؟.....	12
باطل کننده‌های روزه چیست؟.....	14
مستحبات روزه چیست؟.....	16
آنچه بر روزه‌دار مکروه است چیست؟.....	21
حکم روزه خواری در رمضان بدون عذر چیست؟.....	22
چه کسانی در روز رمضان برای روزه نگرفتن عذر دارند و تکلیفشان	
چیست؟.....	22
آداب روزه واجب چیست؟.....	25
آنچه بر روزه‌دار مباح است انجام دهد چیست؟.....	26
پرسش: فضیلت نماز قیام در رمضان چیست؟.....	27
چه اموری در دهه پایانی رمضان و شب قدر مستحب است انجام شود؟	
.....	28
سوره قدر را بخوان و تفسیرش را بگو.....	30
زکات فطر چیست و حکم آن چیست؟.....	32
حکمت وجوب زکات فطر چیست؟.....	33

33	سنت‌های عید چیست؟
36	پرسش: فضیلت روزه شش روز از شوال چیست؟
36	رمضان چه به ما آموخت، و پس از رمضان چه باید کرد؟
42	خاتمه